

Rapport ifm helhetlig gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester 2018

Navn på tjenesten:	Samisk nasjonal kompetansetjeneste for psykisk helsevern og rus (SANKS)
Engelsk navn på tjeneste	Sámi Norwegian National Advisory Unit on Mental Health and Substance Use
Lokalisering:	Helse Finnmark HF
Helseregion:	Helse Nord RHF

Om helhetlig gjennomgang

Helse- og omsorgsdepartementet har i 2016 besluttet at det skal gjennomføres en helhetlig gjennomgang av alle godkjente nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten. Oppdraget ble gitt til de regionale helseforetak og Helsedirektoratet som i samarbeid har gjennomført helhetlige gjennomgangen i tråd med regelverk for etablering og drift av slike tjenester. Nasjonale behandlingstjenester ble gjennomgått og vurdert i 2017. I 2018 er det gjennomført en tilsvarende gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester.

Regelverk for etablering og drift av nasjonale tjenester fremgår av forskrift nr. 1706 av 17. desember 2010 om godkjenning av sykehus, bruk av betegnelsen universitetssykehus og nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten med tilhørende veileder. Målsettingen med den helhetlige gjennomgangen i 2018 er å vurdere om det skal gis anbefaling om videreføring, alternative funksjonsendringer, avvikling, desentralisering eller omorganisering av nasjonale kompetansetjenester.

Gjennomgangen er lagt opp som en systemrevisjon basert på krav og forventinger i styringssystemet for nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten. Vurderingen er basert på årsrapportering fra tjenestene og faglig referansegruppe for driftsåret 2017 og innhentet tilleggsinformasjon fra leder for tjenesten og faglig referansegruppe. I tillegg benyttes informasjon fra søknadsprosesser og tidligere årlige gjennomganger av den enkelte tjeneste.

Gjennomgangen er gjennomført av en arbeidsgruppe med deltagere fra hvert av de regionale helseforetak og Helsedirektoratet. Resultatet av gjennomgangen er oppsummert i denne sluttrapporten.

Oslo, 1. november 2018

Tjenestens innhold og organisering

Tjenesten ble godkjent 24. januar 2014 og hadde sitt første hele driftsår i 2015. Tjenesten er organisert under Finnmarkssykehuset HF, Klinikk for psykisk helsevern og rus. Tjenesten har 7,4 årsverk. Antall ansatte er ikke oppgitt. Tjenestens arbeidsoppgaver fordeler seg med 53 % undervisning, 37 % formidling og 10 % forskning og fagutvikling.

Tjenesten er etablert for å bygge opp og formidle kompetanse innen psykisk helsevern og rus når det gjelder samiske pasienters særskilte behov for kultursensitiv diagnostikk og kulturelt tilrettelagte behandlingstilbud. Det er et mål at kompetansen skal gi økt kvalitet og pasientsikkerhet for samiske pasienter i et helhetlig behandlingsforløp, og bidra til å hindre "drop-out".

Det oppgis at tjenesten driver pasientbehandling. Tjenesten består av åtte kliniske enheter som er lokalisert i Karasjok og Lakselv. Tjenestens enhet for forskning og utvikling koordinerer og ivaretar den nasjonale tjenesten. Tjenesten har et nasjonalt team med kontor i Oslo, Snåsa, Røros, Bodø, Tysfjord og Narvik. De skal være med på å fremme likeverdig og kulturelt tilpasset behandlingstilbud for samer i hele landet.

Det fremgår at det er etablert flere nasjonale tjenester innenfor samme fagområde. Det nevnes; Nasjonal kompetansetjeneste for tverrfaglig spesialisert rusbehandling og Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusbruk og psykisk lidelse. Det fremgår at tjenestene er representert i hverandres faglige referansegruppe. I godkjenningbrevet for tjenesten fremgår at Samisk nasjonal kompetansetjeneste for psykisk helsevern og rus skal samarbeide med Nasjonal kompetansetjeneste for tverrfaglig spesialisert rusbehandling. Det fremgår ikke om det er gjort en mer formell ansvarsavklaring eller samarbeidsavtale.

Kompetansespredning, veiledning og rådgivning

Det rapporteres at den primære målgruppen for tjenestens virksomhet er pasienter, pårørende, allmenheten, helsepersonell og ansatte i primær- og spesialisthelsetjenesten, studenter og forskere i alle helseregioner.

For å spre kompetanse til målgruppen benytter tjenesten eksterne og interne kompetansespredningsarenaer og formidlingskanaler. Tjenesten deltar i utdanning av helsepersonell, arrangerer kurs og seminar og har en egen nettside. Har tilbud om råd og veiledning.

Tjenesten har utarbeidet en plan for kompetansespredning. Planen tar utgangspunkt i resultatmål for tjenesten og angir en rekke mål for kompetansespredning. Det er fastsatt tidsfrist for gjennomføring for flere av målene i planen. Det fremgår av vedlegg 3 at planen gjelder for tidsrommet 2017 – 2019. Planen bygger på en kartlegging av behov og vurdering av bruk av ulike virkemidler for å nå ulike mottagere. Plan for kompetansespredning bygger på en strategiplan for tjenesten som gjelder for tidsrommet 2017 – 2021.

Forskning
Det vises til publisert vitenskapelig artikkel og forskningsprosjekt som pågår. Det fremgår at flere av forskningsprosjektene involverer andre helseregioner. Tjenesten deltar både i nasjonale og internasjonale forskningsnettverk.
Dokumenterte resultater av tjenestens virksomhet
<p>Tjenesten er etablert for å bygge opp og formidle kompetanse innen psykisk helsevern og rus når det gjelder samiske pasienters særskilte behov for kultursensitiv diagnostikk og kulturelt tilrettelagte behandlingstilbud. Det fremgår at det er et mål at kompetansetjenesten skal gi økt kvalitet og pasientsikkerhet for samiske pasienter i et helhetlig behandlingsforløp, og bidra til å hindre «drop-out». Det oppfattes at dette målet er formålet med tjenesten.</p> <p>Det er utarbeidet en rekke resultatmål for tjenesten. Disse fremgår av vedlagte planer. Det fremgår ikke hva som er tjenestens overordnede resultatmål for tjenesten. Tjenesten viser til et registreringssystem i vedlegg 2 som viser en oversikt over tjenestens aktivitet mht kompetansespredning og formidling i årene 2014 – 2017. Tjenesten har ikke etablert et system for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet</p> <p>Det er ikke fremlagt dokumentasjon som viser om tjenestens resultatmål er oppnådd og hva som er status for fremdriften. Det er ikke fremlagt dokumentasjon som viser om tjenestens virksomhet har ført til økt kvalitet på utredning og behandling av tjenestens målgruppe. Det fremgår heller ikke hva som etableres faglige nettverk som kan overta og videreføre kompetansetjenestens arbeid lokalt.</p>
Kvalitet
<p>Tjenesten har ikke etablert et system eller gjennomført undersøkelser for å dokumentere kvaliteten på utredning og behandling av tjenestens målgruppe og om tjenestens virksomhet har ført til økt kvalitet.</p> <p>Det fremgår av årsrapporten at det er ikke anledning til å registrere etnisk identitet hos pasienter i Norge. Det er derfor ikke mulig for SANKS gjennom journalsystemet DIPS å overvåke eller fremskaffe data basert på pasientens etniske identitet. I 2018 starter SANKS opp med brukerfornøydhetsundersøkelse, og vil da kunne overvåke og formidle resultater.</p>
Tilgjengelighet
Det er ikke fremlagt dokumentasjon som viser at ny kunnskap blir mottatt og tatt i bruk av målgruppen og at tjenestens virksomhet har ført til økt tilgjengelighet til aktuell kompetanse hos helsepersonell ute i helsetjenesten.
Faglig referansegruppe
Tjenesten har etablert en faglig referansegruppe med representanter fra alle regionale helseforetak, brukerrepresentasjon, representant fra kommunene og universitetene og fra andre nasjonale tjenester. Referansegruppen og tjenesten har møter to ganger pr. år. Referansegruppen

uttaler at gruppens sammensetning er dekkende for kompetansetjenestens ansvarsområde og oppgaver. Referansegruppen har godkjent årsrapporten fra tjenesten.

Årsrapporten viser en skjevhet i forhold til regioner. Hver region får tilbud om kompetansespredning, men det er ulik vilje, ønske og behov i den enkelte region. Tjenesten er spesielt aktiv i Helse Nord, og svakest i Helse Vest. Tjenesten har tatt kontakt med Helse Vest for å etablere et tettere samarbeid, men henvendelsen har ikke ført frem. Referansegruppen skriver at en skjevhet i tjenestene er naturlig ut fra befolkningen, og det vil også være ulike målsetninger i de ulike regioner ut fra antallet samiske tilhørende i de ulike regioner.

Andre opplysninger

I tråd med statlige føringer og lovendringene knyttet til Samelovens språkregler, ble det i statsbudsjettet for 1989 for første gang satt av øremerkete midler til å bygge opp samiske spesialisthelsetjenester. I Plan for psykisk helsevern i Finnmark 2000-2006 ble det nasjonale kompetansesenteret nærmere beskrevet. Oppdraget om å søke om status for SANKS som nasjonal kompetansetjeneste fremkommer i oppdragsdokumentet fra HOD til Helse Nord RHF for 2013.

Tjenesten avgir årlig rapportering. Årsrapportene for tjenesten er tilgjengelig på <http://nasjoaletjenester.ihelse.net>. Det vises i den sammenheng til de tilbakemeldinger som er gitt ifm årlig gjennomgang av årsrapportene for tjenesten.

Det er som ledd i denne gjennomgangen bedt om at tjenesten fremlegger dokumentasjon i vedlegg 3 som viser om det er behov for å videreføre kompetansetjenestens virksomhet. Både tjenestens leder og faglig referansegruppe mener at det er viktig at tjenesten videreføres. Det fremgår at tjenesten har kommet godt i gang. Det er fortsatt behov for ny kunnskap og å implementere den kunnskapen som finnes i den norske helsetjenesten. Det er et økt antall henvendelser og dette synliggjør behovet for tjenesten.

Vurdering ift kriterier:

Tjenestens innhold og organisering

Tjenesten er etablert for å bygge opp og formidle kompetanse innen psykisk helsevern og rus når det gjelder samiske pasienters særskilte behov for kultursensitiv diagnostikk og kulturelt tilrettelagte behandlingstilbud. Det er et mål at kompetansen skal gi økt kvalitet og pasientsikkerhet for samiske pasienter i et helhetlig behandlingsforløp, og bidra til å hindre "drop-out". Beskrivelsen samsvarer med begrunnelsen for etablering av tjenesten.

Tjenestens faglige innhold fremgår av beskrivelsen. Utfordringen med tjenesten slik den er organisert er at dette dreier seg både om et behandlingstilbud og en kompetansetjeneste. Tjenesten består av åtte kliniske enheter som er lokalisert i Karasjok og Lakselv. Tjenesten har i tillegg et nasjonalt team med kontor i Oslo, Snåsa, Røros, Bodø, Tysfjord og Narvik. Tjenesten er et likeverdig og kulturelt tilpasset behandlingstilbud for samer i hele landet. Siden tjenesten ikke er organisert som et nasjonalt behandlingstilbud foreligger det ingen plikt for andre om å henvise pasienter til tjenesten.

Ut i fra regelverk for etablering og drift av nasjonale tjenester skal ikke etablering av en nasjonal kompetansetjeneste medføre sentralisering av pasientbehandling. *Ved behov kan nasjonale kompetansetjenester likevel ha klinisk aktivitet (diagnostikk og behandling) samlokalisert med virksomheten. En slik samlokalisering betyr ikke at behandlingen er sentralisert og at andre helseforetak skal henvise pasienter til tjenesten. Behandlingen skal skje i tett samarbeid med det etablerte tjenesteapparatet, og må være nødvendig for å spre kunnskap på feltet.*

Kompetansespredning, veiledning og rådgivning

Det rapporteres at den primære målgruppe for tjenestens virksomhet er pasienter, pårørende, allmenheten, helsepersonell og ansatte i primær- og spesialisthelsetjenesten, studenter og forskere i alle helseregioner.

Det fremgår av rapporteringen at tjenesten driver kompetansespredning innenfor tjenestens faglige ansvarsområde. Det vises i vedlegg 2 til en rekke tiltak og aktiviteter som er gjennomført i tidsrommet 2014 – 2017.

En nasjonal kompetansetjeneste er i første rekke etablert for å bygge opp og spre kompetanse. Dette skal skje innenfor en rimelig tidshorison som anses å være 5 år. For å oppnå ønsket effekt innenfor en slik tidsplan, kreves et systematisk arbeid. Alle nasjonale kompetansetjenester skal derfor utarbeide en plan for kompetansespredning. En slik plan skal bygge på en analyse/kartlegging av behov og bruk av virkemiddel, og er et verktøy til å oppnå tjenestens resultatmål.

Tjenesten har utarbeidet en plan for kompetansespredning gjeldende for perioden 2017 – 2019. Det fremgår at planen bygger på en kartlegging av behov og vurdering av bruk av ulike virkemidler for å nå ulike mottagere. Planen er inndelt i tiltak, målgrupper og virkemidler. Det fremgår ikke når de ulike tiltakene skal være gjennomført, hva som er status for tjenestens kompetansespredning og når overordnet resultatmål for tjenesten skal være oppfylt.

Planen bygger på ulike resultatmål for tjenesten. Det legges til grunn at dette er delmål til et overordnet resultatmål for tjenesten. Kravet til overordnet resultatmål for tjenesten fremgår av regelverket for ordningen og den tilbakemelding som ble gitt ifm årsrapportering for 2014.

Dokumenterte resultater av tjenestens virksomhet

Det er ikke utarbeidet et overordnet mål og resultatmål for tjenesten som beskriver hva tjenesten skal oppnå. Det fremgår derfor ikke om det overordnede resultatmål for tjenesten er basert på en 5 års tidshorison.

Det forutsettes at tjenesten har etablert et system for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet. Effekt av tjenestens virksomhet innebærer at den primære målgruppen har mottatt kunnskap, har tatt kunnskapen i bruk og at dette har ført til økt kvalitet og tilgjengelighet til utredning og behandling i den enkelte helseregion. Dersom tjenesten ikke allerede har et register som viser effekt, vil for eksempel andre metoder som kartleggingsundersøkelse eller spørreundersøkelse være lettere og mer egnet til å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet.

Årsrapporten viser til en rekke aktiviteter som er gjennomført. Tjenesten driver forskning og arrangerer ulike møter og kurs. Tjenesten har fokus på mange fagområder. Det fremgår at tjenesten så langt ikke har etablert et verktøy eller metode for å måle effekt av tjenestens virksomhet. Dette er under etablering.

Det er forutsatt at nasjonale kompetansetjenester skal bidra til et det etableres faglige nettverk i hver helseregion som på sikt skal overta og videreføre arbeidet med å bygge opp og spre kompetanse lokalt. Det rapporteres at tjenesten har en bevisst strategi på å komme inn i undervisningsinstitusjoner i alle helseregioner og at det er behov for å iverksette ulike tiltak. Det er uklart hva som er status for arbeidet og i hvilken grad tjenestens virksomhet så langt har bidratt til at det etableres faglige nettverk som kan overta og videreføre dette arbeidet lokalt.

Faglig referansegruppe

Tjenesten har etablert en faglig referansegruppe. Referansegruppen har godkjent tjenestens årsrapport. Referansegruppen synes å fungere etter intensjonen.

Referansegruppen viser til at det er behov for flere stillinger. Dersom tjenesten har behov for mer ressurser for å kunne klare å oppfylle tjenestens mandat og oppgaver, må dette avklares med eget RHF.

Status for tjenesten

Begrunnelsen for å etablere en nasjonal kompetansetjeneste er at det dokumentert et behov for å bygge opp og spre kompetanse nasjonalt innenfor et avgrenset fagområde og at dette kan gjøres innenfor en avgrenset tidshorison. Dette forutsetter at målgruppen for kompetansespredning er tilstrekkelig avgrenset og tilgjengelig slik at gjennomføringen av tiltaket er mulig.

Denne tjenesten har vært i full drift i 3 år. Tjenestens fagområde er avgrenset og godt beskrevet og tjenestens primære målgruppe er definert. En sentral del av virksomheten dreier seg om kunnskap i samiske språk og kulturforståelse. Det er uklart i hvilken grad dette lar seg overføre til andre behandlere uten samisk bakgrunn. Dette er i liten grad berørt og problematisert.

Tjenesten driver kompetansespredning, Det er vist til en rekke aktiviteter som gjennomføres og er blitt gjennomført siden tjenesten ble etablert. For å styre dette arbeidet har tjenesten utarbeidet en plan for kompetansespredning. Planen er tidsavgrenset for tidsrommet 2017 – 2019.

Det er utarbeidet 10 ulike resultatmål for tjenesten som sier hva en ønsker å oppnå med tjenesten innenfor ulike områder. Det fremgår ikke om tjenesten har utarbeidet et overordnet resultatmål for tjenesten. Tjeneste kan så langt ikke dokumentere effekt av tjenestens virksomhet og hva som er status for kompetansetjenestens virksomhet. Det fremgår ikke om tjenesten har iverksatt tiltak eller har en plan for at tjenestens oppgaver skal kunne videreføres regionalt.

- Oppsummering:
- Tjenestens ansvarsområde og oppgaver samsvarer med begrunnelsen for godkjenning av tjenesten

- Det legges til grunn at tjenestens ansvarsområde fortsatt kan anses som kompetansesvakt og at dette er begrunnelsen for hvorfor tjenestens arbeid må videreføres i form av en nasjonal kompetansetjeneste
- Tjenesten driver veiledning, kunnskaps- og kompetansespredning til helsetjenesten, andre tjenesteytere og brukere for å nå sitt overordnede oppdrag. Det fremgår ikke om tjenesten legger opp til en desentralisering av kunnskap innen en 5-års tidshorison.
- Tjenestens har ikke utarbeidet overordnet resultatmål for tjenesten og et system for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet. Tjenesten har en plan for kompetansespredning. Det fremgår ikke når resultatmål for tjenesten skal være oppfylt.
- Tjenesten kan ikke dokumentere at tjenestens virksomhet fører til økt kompetanse og kvalitet på utredning og behandling av en sykdom eller skade ved landets helseforetak
- Tjenestens faglige referansegruppe fungerer etter intensjonen

Høring på rapportutkast

Evt. påpekte konkrete feil er rettet i rapporten. Øvrige tilbakemeldinger relatert til rapportutkastet gjengis sammenfattet nedenfor:

Tjenesten har ikke ønsket å gi tilbakemelding på rapportutkastet.

Avsluttende kommentar fra arbeidsgruppen

Helhetlig gjennomgang er basert på rapporteringen fra de nasjonale kompetansetjenestene. Arbeidsgruppens funn og kommentarer knyttet til tjenestens drift og etterlevelse av regelverk fremgår av denne rapporten.

Tjenesten har blitt forelagt dette utkastet til rapport og er gitt mulighet til å komme med innspill. En oppsummering av tjenestens innspill fremgår av punktet over.

220518 arl